

Het Haus der Wannsee-Konferenz

Het plan voor de Holocaust ter tafel in een groene idylle

Achtergrond - 23 augustus 2007

Een van de meest sinistere oorden van Berlijn ligt op een plek die nauwelijks idyllischer kan zijn. De beruchte villa Am Großen Wannsee, waar hoge nazi's onder leiding van de SS in 1942 het plan voor de uitroeiing van de joden bespraken.

De villa Am Großen Wannsee nummer 56/58 had evengoed in Bloemendaal kunnen liggen, of misschien Laren. Het statige huis met keurig aangeharkte, negentiende-eeuwse landschapstuin en het zware smeedijzeren hek ligt in een weelderig groene villawijk, aan de rand van een van de meest geliefde meertjes rond Berlijn, de Wannsee. Vanuit de achtertuin heeft de bezoeker een prachtige blik over het water, met 's zomers aan de overkant een drukbezocht strandje en witte zeilboten die op het water dobberen.

Voor de opletende waarnemer zijn de groepen schoolkinderen in bus 144, die direct bij de villa een halte heeft, een eerste aanwijzing. Dat de buschauffeur precies weet waar je moet zijn een tweede. Hier is iets ergs gebeurd.

Lange tijd heeft de mythe standgehouden dat hoge nazi-functionarissen in de fraaie villa aan de Wannsee het besluit namen de Europese joden uit te roeien, het officiële begin van de Holocaust. En ook nu zijn er nog mensen die dit denken, blijkt uit de meewarige glimlach van directeur dr. Norbert Kampe, directeur van de Gedenk- und Bildungsstätte Haus der Wannseekonferenz. Het besluit om alle joden te vermoorden was echter al eerder genomen, op het allerhoogste niveau. Ook het idee dat tijdens de conferentie de plannen voor de holocaust werden uitgewerkt, klopt maar ten dele.

Wereldoorlog

Binnen de nazi-top had lang onduidelijkheid bestaan over wat met de joden moest gebeuren. Aanvankelijk hadden de nazi's hun zinnen gezet op verdrijving uit Europa. De nazi's smeedden bijvoorbeeld plannen om de joden naar het Afrikaanse eiland Madagascar te deporteren, een bizar idee dat nooit werd uitgevoerd. Gedreven door het verloop van de oorlog werden de plannen steeds radicaler.

Het keerpunt kwam in de winter van 1941, toen de Wehrmacht door het Rode Leger werd teruggedreven. Deportatie van de joden naar Siberië, gepland na de overwinning op de Sovjet-Unie, kon niet meer doorgaan. Toen tegelijkertijd ook in het Verre Oosten de oorlog uitbrak en Duitsland de VS de oorlog verklaarde, was in de ogen van de nazi's een cruciale voorwaarde voor genocide geschapen.

“Ergens in december 1941 is de beslissing gevallen om het Europese jodendom uit te roeien”, zegt Wanssee-directeur Kampe. Hitler deed zijn 'voorspelling' van januari 1939 uitkomen, een dreigement dat nadien op muurtegels en posters in het Derde Rijk was verspreid: “Als het internationale *Finanzjudentum* erin mocht slagen de volkeren nog een keer in een wereldoorlog te storten, dan zal het resultaat niet de overwinning van het jodendom zijn, maar de vernietiging van het joodse ras in Europa.”

Medeplichtigheid

Toen veertien hoge nazi's zich op 20 januari 1942 verzamelden aan de Wannsee voor een bespreking over het zogenaamde jodenvraagstuk met aansluitend een maaltijd, waren deportaties en massa-executies van joden in Oost-Europa al sinds de Duitse inval in Polen (1939) in volle gang. Vanuit het oogpunt van de nazi's was deze terreur rommelig georganiseerd. Het systeem van vernietigingskampen bestond nog niet. Verschillende instanties werkten elkaar tegen, ghetto's in Oost-Europa raakten overvol terwijl de transporten maar doorrolden. Het was aan de commandanten te velde om deze problemen op te lossen. Die kozen doorgaans voor vuurpelotons om ruimte maken voor nieuwe groepen joden.

De voornaamste reden dat het boegbeeld van de nazi-terreur, de SS'er Reinhard Heydrich, chef van de Sicherheitspolizei (Sipo) en de Sicherheitsdienst (SD), de hoge ambtenaren en SS-officieren in de villa had uitgenodigd, was macht. Aan tafel zaten voornamelijk staatssecretarissen (ministers mochten in het Derde Rijk niet bijeenkomen) die allen met de jodenvervolgung van doen hadden en op dat gebied eigen ambities koesterden. Heydrich wilde zijn gezag vestigen als onomstreden eindverantwoordelijke voor de vernietiging van de joden, in het Derde Rijk een hele eer.

Heydrich bracht de bewindslieden tevens voor het eerst op de hoogte van het einddoel van de deportaties: de vernietiging van de joden in heel Europa, oost en west. De SS'er wilde zich verzekeren van de medewerking van de staatssecretarissen en hen tegelijkertijd medeplichtig maken bij de ongekende volkerenmoord. Dat deden zij zonder veel tegenwerpingen. Tot verbazing van

Heydrich, die op weerstand had gerekend, werden de deelnemers het vlot eens. Slechts enkele, als te radicaal ingeschatte voorstellen van de SS'er werden doorgeschoven.

Portretten

Over de vraag waarom Heydrich juist de fraai gelegen villa, in 1914 gebouwd door een rijke industrieel, had uitgekozen als conferentieoord, heeft lang onduidelijkheid bestaan. Onderzoekers gingen ervanuit dat de SS'er indruk wilde maken op zijn gasten en hen tegelijkertijd van alle gemakken wilde voorzien. Inmiddels is bekend dat SS, SD en Gestapo aan de oever van de Wannsee verschillende villa's hadden verworven. Die werden gebruikt voor geheim onderzoek, conferenties en de coördinatie van spionageactiviteiten. Het Haus Am Großen Wannsee functioneerde als gastenverblijf. Onder zijn clientèle telde het huis bijvoorbeeld agenten van de Turkse geheime dienst.

Van de oorspronkelijke inrichting van de eetkamer van de Wannseevilla, waar de conferentie plaatsvond, is niets meer te zien. De sierlijke barokke stoeltjes, het zware wandtapijt, de kroonluchter, alles is na de oorlog geplunderd. Nu hangen de foto's van de conferentiedeelnemers aan de muur. Op een langwerpige vitrine waar ooit de vergadertafel stond, ligt het ambtelijke verslag dat SS'er Adolf Eichmann, de logistieke organisator van de Holocaust, van de bijeenkomst maakte.

Dat de protocollen van de conferentie bewaard zijn gebleven, mag een wonder heten. Op het exemplaar van staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Martin Luther na, zijn alle verslagen in de laatste dagen van de oorlog door de SS vernietigd. Luther werd echter in 1943 door de Gestapo in concentratiekamp Sachsenhausen gevangen gezet wegens hoogverraad, na een intrige op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Zijn bureau werd geleegd, de inhoud opgeslagen aan de rand van de stad in de villawijk Zehlendorf, als bewijsmateriaal voor een toekomstig proces. In 1947 ontdekten de Amerikanen de documenten.

De villa aan de Wannsee leidde na de oorlog lang een vergeten bestaan, de gebeurtenissen van 1942 werden uit het collectieve geheugen gedrukt. Het gebouw deed dienst als opvanghuis voor kinderen en lange tijd was er een plaatselijke duikclub gevestigd. Pas door de inspanningen van de joodse historicus Joseph Wulff in de jaren zeventig kwam er weer aandacht voor de sinistere geschiedenis van de villa. Toch duurde het tot 1987 voordat de Duitse overheid besloot het Haus Am Großen Wannsee in te richten als *Gedenkstätte*. Exact vijftig

jaar na de conferentie, op 20 januari 1992 werd de tentoonstelling geopend.

Afbeeldingen:
Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/3089/het-haus-der-wannsee-konferenz>